

Apai dédanyóm,

Édes Mária, Várpalotán született 1831-ben. Legendás, szeretett alakját a leggyőzedelmesebben a Palotai Almok, az N. N., Krúdy Gyula látogatásai, és Egy élettörténet című műveiben örökítette meg apám.

Radics József, Mari apja, Dalmáciából Várpalotára származott selemkereskedő volt, majd postakocsikkal fuvarozott. Feleségét Wollein Mariát, és gyermekeit jó módban tartotta, míg egy napon okos, engedelmes lovai holtan hozták haza gazdájukat. — Állítólag egy mérges legycsipés végzett vele.

A Nógrád megyéből származó Krúdy Gyula fiskális, aki 1848-ban honvédtisztként szolgált, egy bálon ismerkedett meg a szépszemű, fekete-hajú Marival. A heves vérmérsékletű fiatal katona még aznap megkérte a csinos, eszes leány kezét. — Mindenki ellenezte a hirtelenjött szerelmet, de ők mégis megesküdtek. Mэгhozzá regényes módon: katonai zászlók alatt, tábori pappal, ágyúszó mellett. Akkoriban szokás volt, hogy az új házasság magokkal vitték feleségüket a harcba. Így kerültek ők is Komárom várába. Az ifjú férj beállott a vár védői közé, míg Mária markotányosnő lett. A katonákra főzött, mosott, s buzdította őket, ha elcsüggedtek. Ez az időszak életük legcsodálatosabb emléke és témája maradt. Sokszor hallgatta elbeszéléseiket odahaza Nyíregyházán a nagy családi ebédlőasztal mellett, a tarkalepkés, aranyozott petróleumlámpa barátságos fényénél, a gyermek Krúdy. — Kossuth, Damjanich, Garibaldi, Klapka nevét ekkor hallja először, s tőlük tanulja meg hazáját forrón szeretni. — Ők beszélnek Krúdy Kálmánról, nagypapa testvéröccséről is. — Kálmán a szabadságharc alatt „nyargonc” Görgey vezér mellett, az öszeszeomlás után pedig szökött katona, felkelő és „nemzeti rablóvezér”. „Úrjetyárnak” is nevezték, mert a gazdagoktól „rabolt” pénzt egy fillérig külföldre küldte a bűjdosóknak, emigránsoknak. Mikszáth: Krúdy Kálmán csinótevései, Krúdy: az Állatok hőse című regényben emlékezett meg róla.

Mari, negyvenesztendőskorában, huszonnégy évi házasság után, haláláig tartó szerelemmel a szívében vált

Krúdy Zsuzsa:

Várpalotától-Balatonfüredig

el örökösen hűtlenkedő férjétől. Ő „az egyetlen férfiú, akiért Radics Mária hatvan esztendőig rajongott, róla mindennap megemlékezett és például állította a család felnevelkedő férj tagjai elé” — írta egy helyen apám. Válás után még szótlanabb, büszkébb lett. Megkeményedett, mozdulatlan arccal kötögetett, vagy olvasott. Sokféle újságra, folyóiratra fizetett elő, s könyvei 12 ládát töltöttek meg. (Kedvenc unokája, Gyula, valamennyit átböngészte.) Dédmama az idegenekkel szemben hűvös, tartózkodó, tisztelget parancsoló. Nőkkel nemigen barátkozik, inkább férfiakkal politizál. A politika éltető eleme. Amikor apám 13 esztendőskorában rendszeresen írni kezd, családja ezt rossz szemmel nézi, sőt „irkonc-firkonc”-nak csúfolja. Egyedül nagymama vérszi védelmébe és ő segíti hozzá, hogy nyugodtan írhasson. Az egyetlen, aki bizik írói tehetségében.

Két fia halála s Gyula

urukája Pestre költözése után elvágik Nyíregyházáról, s visszaköltözködik Várpalotára, öccséhez Jánoshoz. Szüleim egyszer bejelentés nélkül látogatták meg Palotán. Késő délután, a Bakonyon keresztül érkeztek meg, s a 88 esztendőskorú asszonyt az ablaknál találták, amint szemüveg nélkül Dosztojev-szkijt olvasott. Többször emlegették ezt a jelenetet s a vele töltött kedves órákat. A bakonyi utazás egyébként is emlékezetes maradt. Részben ez ihlette a Templárius című regényt, míg másik ihletője, lakhelyünkön, a Margitszigeten folyó ásatás volt.

Számunkra az 1926-os év igen rosszul végződött. Apám, aki már az ősszel elkezdett betegeskedni, igen súlyos állapotba került. Mája, gyomorra, de legfőképpen szíve ment főnkre, s az orvosok még az frástól is eltűnték. Ekkor írja fel egy falatka papírra: „Is-tenem, mi lesz velem, ha nem tudok többé írni? Mi lesz velünk? Éhenhalunk.”

Betegágéből SOS jeleket küld az Atheneum és a Franklin Társulathoz.

„Tekintetes Igazgatóság!

Mostani egészségem válságos állapotában, a Liger szanatóriumban elhatároztam, hogy életem irodalmi munkássága felett véglegesen rendet csinállok.” A levelekben, melyeket anyámnak

diktált, emlékezetből felsorolja a két kiadónál eddig megjelent könyveit, majd így folytatja: „A könyveknek pontos jegyzékét azért nem adhatom, mert mozdulatlan-ságra kárhoztatva fekszem egy szanatóriumi ágyon, de már a felsoroltakból is látható, hogy évtizedes irodalmi munkásságom jelentékeny részét teszik. A tisztelt Társaság nem hajlandó azokból többszöri felszólalásomra sem újabb kiadást adni, lefoglalva magának könyveimet és nem hajlandó újabb könyveket vásárolni; tölem, aki mégis csak a munkáimból élek. De nem hajlandó a felsorolt könyvek kiadói jogáról sem lemondani anélkül, hogy a legcsekélyebb kárpótlást adna ezért nekem. — Meg vagyok kötözve, mint egy ember, akit az erdő elhagyott részében a fa derekához kötözték... Most már nem pénzről van szó, tisztelt Társaság, hanem jogról, trói jogról, amelyet szegény kishasz-nált íróársaim miatt is kénytelen vagyok érvényesíteni...”

A Franklin elutasította, az Atheneum küldött valamennyi pénzt, de így is kétségbeesítő helyzetben voltunk.

A gondos és szeretetteljes ápolás eredményeképpen a jú 1927 márciusára lassan erőre kapott. A szívbetegség Mekkájába, Balatonfüredre küldték utókérára. Anyámmal mi is vele mentünk, bár fogalmunk sem volt, hogy miből fogunk ott megélni. — Apám Füreden átmenetileg megint rosszabbul lett. Anynyira erőtlenné vált, hogy anyám öltöztette, s kísérgette mindenhová. Ő azonban nem hagyta el magát, hanem irtózatossal erőfeszítésekkel újból írni kezdett.

Balatonfüredhez kap-

csolódnak alábbi írásai: Jókai Mórnál, a füredi uradalomban, A szivbajos éjszakája, Szenvedélyes fürdővendég, Blaháné meséi, Tihanyi emlékek, A bűjdosó költő, A szívnek meg kell adni a magát, A hercegnők menekülése, A balatoni szivhalászat, Senki szigete, A régi ház régi pénztárosa, stb.

S bár apu, egyre jobban érezte magát Füreden, pénzhiányában meg kellett szakítania gyógykezelését, s újból megkezdődött a kegyetlen hajsza, a tengernyi munka.

A munkáról, amelyből egész életében rengeteget

